

Q. HORATII FLACCI
EPISTOLARVM

LIBER SECVNDVS.

EPISTOLA I.

Ab Augusti laudibus, cui scribit hanc Epistolam, ad laudes Poëtarum delabitur: ait recentiores nihil concedere veteribus: Græcos præluxisse Romanis: horum quædam peccata perstringit: ad extremum hortatur Augustum, ut eos fovere, ac tueri pergat, maxime præstantiores, qui res ipsius præclarè gestas possint scribere pro dignitate.

Cum tot sustineas, & tan' a negotia solus;
Res Italas armis tueris, moribus ornes,
Legibus emendes; in publica commoda peccem,
Si longo sermone morer tua tempora Cæsar.
Romulus, & Liber pater, & cum Castore Pollux,
Post ingentia facta Deorum in templa recepti,
Dum terras, hominumque co'unt genus, aspera bella
Componunt, agros assignant, oppida condunt;

Morer, &c. Te occupatum Colunt. Excolunt, ornant, distineam. tuentur.

Liber. Bacchus, ita dictus, Componunt. Finiunt. quia curis animum liberat.

Castore, &c. Vide librum I. Assignant. Colendos, præ mil loco, ut emeritis militibus:

Ploravere suis non respondere favorem
Speratum meritis. Diram qui conivit Hydram,
Nataque fatali portenta labore subegit,
Comperit invidiam supremo sine domari.
Urit enim fulgore suo, qui pregravat artes
Infra se positas: extinctus amabitur idem.
Præsenti tibi muros largimur honores,
Jurandasque tuum per nomen ponimus aras,

bus: vel certis limitibus suis cuique attribuunt.

Favorem. Famam, gloriam: doluerunt, non tantum fieri, quanti par esset, ac merebantur.

Qui. Hercules.

Hydram. Serpens fuit inusitata magnitudinis prope Lernam paludem, ad urbem Argos: erant illi plura capita, quorum si unum secaretur, alia duo subnascebantur: illam tamen Hercules igne, ac ferro domuit. Vide Oden 3. libri 4.

Portenta. Monstra.

Fatali. Jupiter edixerat, ut si prius nasceretur Euriltheus Rex Mycenarum, quàm Hercules, imperaret Herculi pro arbitrio: fecit Juno, ut prior Euriltheus in lucem ederetur.

Fine. Morte. Illi mortuo invideri desitum est.

Urit, &c. Ordo est. Qui enim

pregravat, id est, deprimat artes infra se positas, id est, artifices inferiores, deterior: qui ea teris in arte aliqua præstantior est, illos suo splendore, nominis sui fama urit, id est, male habet, cruciat, accendit ad invidiam. Nimia luce oculi uruntur, ac perstringuntur.

Præsenti, &c. Viventi, superstiti; sententia est; invidetur claris hominibus dum vivunt; iidem mortui laudantur: tibi etiam vivo deferuntur honores maturi; id est, quos jam mereris; quos habent tantum ceteri post mortem: vita, honoris ver, mors ejusdem quasi autumnus est, quo maturi rerum præclare gestarum fructus; id est, fama, gloria, colliguntur.

Jurandas, &c. Extruimus aras, ad quas per tuum nomen juremus. Aram ponere, & per ejus

*Nil oriturum alias, nil oritur tale fatentes
Sed tuus hic populus sapiens, & iustus in uno;
Te nostris ducibus, te Grajis anteferendo;
Cetera nequaquam simili ratione, modoque
Æstimat; & nisi quæ terris semota, suisque
Temporibus defuncta videt, fastidit, & odit;
Sic fautor veterum, ut tabulas peccare vocantes;
Quas bis quinque viri sanxerunt, fœdera Regum;
Vel Gabiis, vel cum rigidis aquat a Sabinis,*

eius cui posita sit, nomen jurare, Deorum immortalium honor est: is Augusto viventi delatus est a Romanis.

Nil. Nullum talem qualis tu es.

Tuus. Romanus.

In uno. In ea re una, quod te Romanis, & Græcis ducibus anteferat.

Terris semota. Mortua, & sua ætate perfuncta, id est, quæ suum tempus, annos a factis sibi attributos, peregerunt.

Sic, &c. Ita veteribus omnibus Poëtis, oratoribusque; favens, ut dicitur musas ipsas composuisse, & pronunciâsse 12. tabulas, &c. Quæ a musis fuerunt, ea perfecta esse putantur, & omnibus numeris absoluta.

Tabulas. Leges Romanorum in 12. tabulis scriptas. Anno ab V.C. 303. missi sunt in Græciam decem viri, ut e-

legibus Græcorum optima quæque excerptent: collegerunt illi certa quædam capita, quæ in 12. tabulas æreas incisæ sunt, diuque jus Romanum illis 12. tabulis constitit.

Peccare veritates. Proponendo pœnas peccantibus.

Sanxerunt. Observandas esse a populo Romano decreverunt; auctoritate sua ratas esse iusserunt.

Vel Gabiis &c. Regum Romanorum fœdera aquata, id est, ex æquo constituta, & composita; vel cum Gabiis, populi erant, & urbs Italiæ non procul Roma in Latio: cum his fœdus ictum est à Tarquinio Superbo, vel cum Sabinis, quorum ager supra Latium erat ad Orientem, Etrurię urbs illorum primaria, Cures.

Rigidis. Severis, parcis, frugi.

*Pontificum libros, anno sa volumina satum,
Dicitur Albano Musas in monte locutas.*

*Si, quia Græcorum sunt antiquissima quæque
Scripta vel optima; Romani pensantur eadem
Scriptores trutinâ; non est quod multa loquamur:
Nil intra est oleam, nil extra est in nucce duri.
Venimus ad summum fortune; pingimus, atque
Psallimus, & luctamur Achivis doctius unctis.*

Si meliora dies, ut vina, poemata reddit,

Libros. Qui artem sacrificandi, ritus augurales continent.

Albano monte. Etat ille in Italia propè Albam; quasi fuisset ille Italiæ Parnassus, & eò Musæ, relictis Græciæ montibus, secessissent.

Si quia, &c. Si Romani scriptores eadem pensantur trutinâ, eodem modo æstimantur, atque Græci, apud quos vel optima, id est, longè optima, sunt ea scripta, quæ sunt antiquissima; non est cur pluribus disputemus: Constatendum erit Romanorum Poëtarum scripta, ut quæque sunt veterrima, ita esse optima: quod tamen qui dixerit, tam absurdè dixerit, quàm qui negaverit durum esse quod est intra oleam, id est, nucleum; vel quod est extra in nucce, id est, putamen. Græci veteres excellebant in omni artium genere, recentes jacent; Ro-

mani olim rudes, & imperitè jam excellunt, suntque Græcis præstantiores, tum in arte pingendi, tum luctandi, & canendi: imò videmur assecuti summum fortunæ, id est, perfectionem omnium artium.

Nil intra, &c. Proverbi genitrus, quod in eos cadit, qui aut negat quæ perspicuè vera sunt, aut ajunt quæ perspicuè sunt falsa: quid enim certius, & clarius, quàm id quod intra oleam est, quod in nucce est extra, durum esse? non minùs apertum est, inquit Horatius, obsolevisse veterum Græcorum gloriam, recentium Romanorum florere.

Unctis. Athletæ corpus oleo ungebant ad vires firmandas, & habiles artus faciendos, vel etiam, ut æmulis pugilibus faciliùs elaberentur, nudi enim pugnabant.

Dies. Diurnitas, veteri-

stas.

Na

561

Scire velim pretium chartis quotus arroget annus;
Scriptor abhinc annos centum qui decidit, inter
Perfectos, veteresque referri debet, an inter
Viles, atque novos? excludat iurgia finis:

Est vetus atque probus, centum qui perficit annos;

Quid, qui deperit minor uno mense, vel annos

Inter quos referendus erit? veteresne Poetas,

An quos, & praesens, & postera respuet atas?

Iste quidem veteres interponetur honeste,

Quid vel mense brevi vel toto est junior anno.

Ut permissis, caudaque pilos, ut equina

Paulatim vello, & demo unum: demo etiam unum;

Dum cadat elusus ratione ruentis acervi,

Qui redit ad fastos, & virtutem astimat annis,

Miraturque nihil, nisi quod Libitina sacravit.

Arroget. Acquirat, vindicet: quis numerus annorum sit necessarius, ut poema in pretio sit, bonamque censeatur.

Decidit. Obiit centum abhinc annis.

Excludat, &c. Statuamus aliquem finem, ac terminum, certum nempe annorum numerum, qui lites finiat.

Est vetus. Responso est alicujus censoris, & critici, quem interrogare fingitur Horatius.

Iste quidem. Verba censoris.

Permissis. Permittis unum mensura, aut annum demere,

idque nihil referre ais; accipio quod das, & vello paulatim, ac demo unum, item unum, & alios deinceps, ut si ex equina cauda pilos evellerem: donec acervus ille, id est, numerus centum annorum, definitus ad bonitatem poematis, exhauriatur, ac ruat, & ille eludatur, id est, falsitatis coarguatur, qui ad vetustatem annorum in fastis notari solitorum recurrit, &c. Fasti erant libri in quibus notabantur nomina Consulium initio cujusque anni praefixa, & alia quae toto deinde anno gererentur.

Libitina. Mors.

Ex

Ennius & sapiens, & fortis, & alter Homerus,

Ut critici dicunt, leviter curare videtur,

Quo promissa cadant, & somnia Pythagoræ.

Navium in manibus non est, & mentibus haret

Panè recens, adeò sanctum est vetus omne Poëma;

Ambigitur quoties uter utro sit prior: aufert

Pacuvius docti famam senis Accius alti:

Ennius, &c. Sententia est: non tanti faciendum esse Ennium, quem tamen Critici forem, sapientem, & Homerum esse alterum affirmant: quia ille tam negligenter, & durè scribit, ut parum sollicitus esse videatur de suis somniis, in quibus, è doctrina Pythagoræ, sibi vilis erat videre animam Homeri suam in corpus transmigrare, & sibi promittere ipsum fore alterum Homerum priore non deteriorè: obliis videtur quid promiserit, ac somnia vestit; adeò alter Homerus non est, adeò illi cedit. De Ennio vide lib. I. Epist. 19. & Oden 7. lib. 4.

Et sapiens, & fortis. Ironice appellatur Ennius sapiens, quia putabat Pythagoram olim se fuisse; fortis, quia eandem se Euphorbum militem Trojanum extitisse dicebat.

Navium. Poëta vetus Latinus fuit Ennio senior, & inculcior: vixit circa an. V.C. 520. urbe pulsus odio Metellorum, & aliorum nobilium, quos male-

dicis verbis descriperat, obiit Uticæ. Sensus est: Navium non legi, quia ejus versus in omnium animo quasi scripti sunt, ut si esset recens: vel, quamvis ejus opera non extarent ferè amplius, ob vetustatem, ea tamen in omnium memoria hærere adhuc.

Ambigitur, &c. Ostendit quanto in honore essent veteres Poëtarum, quorum uter utrum præstaret dum dubitaretur, Pacuvius doctrinam excellere dicebatur, Accius ingenium excelestat: Afranius par esse iactaretur Menandro, adeò, ut utriusque alteri convenire posset, Plautus Epicharmo, &c.

Aufert. Obiinet.

Pacuvius. Ennii nepos: Tragædias scripsit non inconciatè, ut erant tempora. Brundisii natus, obiit Tarenti propè nonagenarius: unde ab Horatio doctus senex vocatur, Olympiadis 156. anno 3.

Alti. Gravis, elati in scribendo.

Accius. Fuit Pacuvio junior

*Dicitur Afrani toga convenisse Menandro:
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi?
Vincere Cæcilius gravitate, Terentius arte.
Hos ediscit, & hos arcto stipata theatro
Spectat Roma potens: habet hos, numeratque Poetas;
Ad nostrum tempus Livii scriptoris ab avo.*

nis 50. inter ejus Fabulas insignis ea fuit, cui nomē, Atreus: quam cum Ennio aliquando recitasset, carperetque Ennius nonnulla duriuscula, respondit Accius, ea similia esse potius acerbioribus, quæ melius conservantur, ac tempore ipso mitescunt.

Afrani toga. Quia Togatas comædiæ scripsit: ita vocabantur illæ, quarum erat argumentum Latinum, & personæ: Palliatæ verò dicebantur, quarum argumentum, & personæ à Græcis erant sumptæ. Porro Afranius paulò junior fuit, quàm Terentius, peracutus, & disertus, Menandri diligens imitator, unde illius toga, id est, stylus, & ratio scribendi fabulas Latinas, dicitur convenisse, apta esse potuisse Menandro, qui Græcas scripserat: arguitur eo maxime nomine quod argumenta sua sædis amoribus inquinaverit, in quo utinam ille solus peccasset!

Ad exemplar. Ad imitationem.

Properare. Diligenter, ac celeriter scribere, non querendo diverticula, ut Poetæ multi factitant. M. Accius Plautus natione Umber, patriam Sarsinas fuit. Affirmabat Varro, Musas, si Latine loquerentur, Plautino sermone locuturas. Obiit Olympiadis 144. anno I. V. C. 570. teste Cicerone.

Epicharmi. Fuit ille Poëta Græcus Syraculanus.

Cæcilius. Poëta comicus Mediolanensis, æqualis ferè Terentii: vixit uterque circa annum ab V. C. 590. Terentii comædiæ extant, quas ab omni obscenitate purgavimus.

Spectat. Fabulas ab iis compositas, & in theatro exhibitas.

Livii. Livius Andronicus primus Romæ Fabulam docuit, id est, exhibuit comædiam, anno antequàm Ennius nasceretur, ab V. C. 514.

*Interdum vulgus rectum videt, est ubi peccat.
Si veteres ita miratur, laudatque Poetas,
Ut nihil an:ferat: nihil illis comparet; errat.
Si quedam nimis antiquè, si pleraque dure
Dicere credat eos, ignavè multa fatetur;
Et sapit, & mecum facit, & Jove judicat aquo.
Non equidem insector, delendaque carmina Livii
Esse reor, memini quæ plagosum mihi parvo
Orbiliū dicitare: sed emendata videri,
Pulchraque, & exactis minimū distantia, miror.
Inter quæ verbum emicuit si fortè decorum, &
Si versus paulò concinnior unus, & alter;
Injustè totum ducit, venditque poemata.
Indignor quidquam reprehendi, non quia crasse
Compositum, illepidève putetur; sed quis nuper:
Nec veniam antiquis, sed honorem, & præmia postci.
Rectè necne crocum, floresque perambulet Atta*

Est ubi peccat. Aliquando fallitur.

Videt. Judicat.

Antiquè. Obsolete.

Ignavè. Humiliter, negligenter.

Faturus. Ordo est: si fatetur populus, eos multa ignavè dicere.

Facit. Sentit; à me stat.

Æquo. Probatante.

Non equidem, &c. Neque verò hæc eo dico, quod insectari dedita operâ, & carpere velim carmina Livii Andronici.

Plagosum. In plagis infligendis multum, & immitem ludimagistrum, Horatii pueri

præceptorem, qui ab eo male multatus, memineral plagarum, ut sit.

Inter quæ. Quibus in Livii carminibus.

Ducit. Producit, ostentat.

Vendit. Vendit: laudat, qui merces alias vendunt, eas vulgò laudant.

Rectè, &c. Si ego dubitare me dicam comædiæ quadam ab J. Quintio Atta veteri Poëta scripta mereatur, necne in theatro recitari, quod croco sit conspersum, & floribus; statim senes omnes clamabunt, me esse impudentissimum, qui velim eam reprehendere comæ-

*Fabula, si dubitem; clament periisse pudorem
 Cuncti pane patres, ea cum reprehendere coner;
 Que gravis Æsopus, qua doctus Roscius egit:
 Vel quia nil rectum, nisi quod placuit sibi, ducunt;
 Vel quia turpe putant parere minoribus: & qua
 Imberbes didicere, senes perdenda fateri.
 Jam Saliare Numa carmen qui laudat, & illud,
 Quod necum ignorat, solus vult scire videri,
 Ingeniis non ille faveat, plauditque sepultis;
 Nostra sed impugnat: nos, nostraque lividus odit.
 Quod si tam Gracis novitas invisa fuisset,
 Quam nobis, quid nunc esset vetus, aut quid haberet:*

mediam, in qua fuerint actores Æsopus, & Roscius, duo præstantissimi ea tempestate Histriones; quasi hoc satis argumenti foret, eam esse optimam. Hunc Roscium Tullius in iudicio defendit, extatque ejus orationis pars bona. Cum illo contendere solitum ferunt, utrum ille sæpius eandem sententiam variis gestibus exprimeret, an ipse Tullius variis verbis, & figuris. Est autem *Crocus* herba odorata, que in aqua macerabatur, & illi suum odorem conciliabat: ea deinde aqua spargebatur in theatrum, & in populum, instar rotis, &c.

Atta. Is eam ob rem ita vocatus fuerat, quod esset *Atta*, id est, vitiosis pedibus, & quod extremis insistens plantis am-

bularet: hoc enim ea vox sonat: ad quam alludit Horatius hoc verbo, *perambulet.*

Ducunt. Existimant, nempe senes.

Minoribus. Junioribus concedere, quos se inferiores putant, & fateri ea esse perdenda, quæ olim didicerunt, cum essent imberbes.

Saliare carmen. Quod Salii Martis sacerdotes à Numa Pompilio instituti saliendo cantabant, vetus erat cantilena, & obsoleta.

Quod, &c. Quod æquè, ac ego, nescit: erat enim valdè obscurum.

Sepultis. Hominibus ingeniosis mortuis: non id facit, ut suam veteribus dignitatem, & famam asserat, sed quia recentioribus invidet.

Quod

*Quod legeret, tereretque viriim publicus usus?
 Ut primum possis nugari Gracia bellis
 Cæpit, & in vitium fortunâ labier aqua;
 Nunc athletarum studiis, nunc arsit equorum:
 Marmoris, aut eboris fabros, aut aris amavit:
 Suspendit pictâ vultum, mentemque tabellâ:
 Nunc tibicinibus, nunc est gavisâ tragedis:
 Sub nutrice puella velut si luderet infans,
 Quod cupidè petiit, mature plena reliquit.
 Quid placet aut odio est, quod non mutabile credas?
 Hoc paces habuere bona, ventique secundi:
 Roma dulce diu fuit, & solenne, reclusâ
 Manè domo vigilare, clienti promere jura,
 Cautos nominibus certis expendere nummos,
 Majores audire, minori dicere per qua*

Tereretque, &c. Quod dum legitur publicè à singulis, usu ipso celebraretur, ac tereretur.

Nugari. Levioribus artibus operam dare, ut picturæ, itatuariæ, &c. Vnde orta sit Poësis, quàm Romæ frequens, quàm utilis, docere incipit.

Vitium. Otium, luxum.

Equâ. Prosperâ.

Nunc, &c. Delectata est gladiatorum spectaculis, curalibus certaminibus. Quinam forent athletæ, vide in variis Odarum locis, ac Sarrarum, v. g. Ode 1. lib. 4.

Suspendit. Aspexit, & mirata est suspensus oculis, & animis.

Cupidè. Vehementer, enixè.

Plenâ. Satiata, fastidiosa.

Hoc. Varietatem illarum leviorum artium.

Reclusâ. Apertâ.

Promere. Explicare. De clientibus, & patronis alias dictum.

Cautos. Dados fidei debitoribus, & certa cautione accepta, v. g. pignore, aut satisfatione. Collocare pecuniam apud locupletes debitores, qui sint solvendo.

Nominibus. Ex eo quod forneratores eorum, quibus pecunias credebant, nomina referrent in argentariorum tabulas, & in suos libros, factum est, ut *nominis* appellatio ad omnem passionem, & contractum pertineret.

Majores. Seniores.

Minori. Junioribus; *Ea*

Crescere res possent, minui damnosa libido.
 Mutavit mentem populus levis, & calet uno
 Scribendi studio: pueri, paresque severi
 Fronde comas vinciti canant, & ea mina dicant.
 Ipse ego, qui nullos me affirmo scribere versus,
 Invenior Parthis mendacior, & prius orto
 Sole, vigil calamum, & chartas, & serinia posco.
 Navem agere ignarus navis timet, abrotonum agro
 Non audet, nisi qui didicit, dare. Quoc medicorum est,
 Promittunt medici: tractant fabrilia fabri.
 Scribimus inaeoli, doctique poemata passim.
 Hic error tamen, & levis haec in janua, quantas
 Virtutes habeat, sic collige: vatis avarus
 Non temerè est animus: versus amat, hoc sudet unumque
 Detrimenta, fugas servorum, incendia ridet,
 Non fraudem socio, puerove incogitat ullam
 Pupillo: vivit siliquis, & pane secundo:

praeceptis utilibus instituire.

Res. Opes.

Fronde. Hederà, vel lauro,
 unde fiebant Poëtis corona.

Parthis. Sæpe fidem Romanis
 datam fregerant, ut Crassus,
 & Antonius experti fuere:
 iidem tum acerrimè pugnant,
 cum fugam maximè simularent.

Prius, &c. Ante solem ortum.

Serinia. Capsulam, loculos,
 ubi libri reponerantur.

Navis. Navigationis, arti
 nautica.

Abrotonum. Herba est medica.
 Pro quolibet pharmaco

ponitur.

Non temerè. Non facile, non
 vulgò.

Incogitat. Machinatur.

Siliquis. Leguminibus: Siliqua
 proprie sunt olerum involucria,
 & folliculi.

Secundo. Cibario, crassiori,
 cui admixtum fursur: farinae
 flos, ab omni fursure purgatus,
 siligo, vel similago, & pollen
 dicitur; ex eo fiebat panis primus,
 & delicatior; secundus,
 sive secundarius, ex ea farina,
 quæ secundo loco exercebatur.
 post illum florem: tertius
 rarius ex alia farina minus per-
 purgata.

Mi.

Militia quamquam piger, & malus; utilis urbi.
 Si das hoc, parvis quoque rebus magna juvabit:
 Os tenerum pueri, balbumque Poeta figurat:
 Torquet ab obscenis jam nunc sermonibus aurem:
 Mox etiam pectus praeceptis formatur amicis,
 Asperitatis, & invidia corrector, & ira:
 Rectè facta refert: orientia tempora notis
 Instruit exemplis. inopem solatur, & agrum.
 Castis cum pueris ignara puella mariti
 Disceret unde preces, vatem ni Musa dedisset?
 Poscit opem chorus, & praesentia numina sentit:
 Calestes implorat aquas docta prece blandus:
 Avertit morbos: metuenda pericula pellit;
 Impetrat & pacem, & locupletem frugibus annum.
 Carmine Di superi placantur, carmine manes.

Utilis. Licet ad militiam
 parum sit idoneus, quia se-
 guis, & timidus est, idem ta-
 men est civitati utilis.

Si das. Si concedis res par-
 vas esse adjumento maximis.

Docta prece. Scienter, & de
 sacrorum ritibus composita.

Magna. Reipublicae admi-
 nistrationem, & decus de rebus
 parvis efflorescere.

Os. Vocem, & pronuncia-
 tionem format, fingitque.

Torquet. Detorquet, avocatur.

Asperitatis. Savitiae.

Rectè, &c. Res à summis
 viris bene, fortiterque gestas
 narrat.

Orientia. Praesentia, & nas-

centia tempora docet, instruit-
 que praeteritis exemplis, quæ
 notoria sunt.

Ignara puella mariti. Innu-
 pta.

Chorus. Intelligit turbam
 puerorum, ac puellarum, quæ
 in publicis calamitatibus, item
 post exactum sæculum, & per
 urbem, & in templa procedebat
 certos hymnos concinens,
 &c.

Sentit. Exorat Deos, ac fa-
 ventes illos experitur.

Calestes aquas. Pluvias, quæ
 decidunt de cælo, seu ex aere.

Manes. Dii inferorum, mor-
 tuorum animæ. Vide Od. 20.
 lib. I.

Agri

*Agricola prisci, sortes, parvoque beati,
 Condita post frumenta, levantes tempore festo
 Corpus, & ipsum animum spe finis dura ferentem;
 Cum sociis operum, & pueris, & conjuge fidâ
 Tellurem porco, Sylvanum lacte piabant;
 Floribus, & vino Genium memorem brevis avi.
 Fescennina per hunc inventa licentia morem
 Versibus alternis opprobria rustica fudit:
 Libertasque recurrentes accepta per annos
 Lufit amabiliter: donec jam secus apertam
 In rabiem verti cepit jocus, & per honestas
 Ire domos impunè minax: dolière cruento*

Beati. Contenti.
Condita. Collecta, percepta
 post messem.

Levantes. Recreantes.
Dura. Labores agriculturæ.
Porco. Sue, quæ Telluri im-
 molabatur; sus enim fœcundi-
 tate sua terræ ubertatem ad-
 umbrat.

Sylvanum. Sylvarum, &
 paltorum Deum.

Piabant. Pium, & propitium
 reddebant: expiabant, & lue-
 bant hoc sacrificio, si quid in
 eum peccatum foret.

Genium. Genius apud vere-
 res erat Deus vitæ singulorum
 præses, qui cum ipsis gignere-
 tur unâ, & moretetur. Unde
brevis avi memor hîc dicitur,
 nempe qui brevi, ut homines,
 vivat; eosque ejusdem vitæ

brevitatis memores esse ju-
 beat: sic tristis dicitur senec-
 tûs, quia tristes facit.

Per hunc, &c. Ex ea rusti-
 corum consuetudine, qui post
 messem operum soluti genio
 indulgebant, orta est licentia,
 & libertas dicendi alterno car-
 mine convicia quadam rusti-
 ca, quæ quotannis certo tem-
 pore recurrens, fuit grata, &
 præter ludum, jocosque ama-
 biles nihil habuit: donec cœ-
 perunt homines ab istis jocu-
 lariis conviciis, ad vera, &
 aperta descendere, & cives ho-
 nestissimos minaci carmine
 deformare, &c. Vocatur hæc
 licentia Fescennina ab Fescen-
 nia, oppido Etruriæ, unde ista
 rustica, & obscœna convicia
 sunt allata,

*Dente lacessiti; fuit intastis quoque cura,
 Conditione super communi: quin etiam lex,
 Panaque lata, malo qua nollet carmine quemquam
 Describi, vertère modum, formidine fustis,
 Ad benè dicendum, deleatandumque reduci.
 Gracia capta ferum victorem cepit, & artes
 Intulit agresti Latio: sic horridus ille
 Defluxit numerus Saturnius, & grave virus
 Munditia pepulere: sed in longum tamen avum
 Manserunt, hodieque manent vestigia ruris.
 Serus enim Gracis admovit acumina chartis:
 Et post Punica bella quietus, quarere capit,
 Quid Sophocles, & Thespis, & Æschylus utile ferrent;*

Intastis. Non lacessitis cura
 fuit commune periculum a-
 vertere.

Malo. Maledico, famoso.
Vertère modum. Rationem
 scribendi mutavere.

Ad benè, &c. Qui maledi-
 cere antea solebant.

Victorem. Romanos feros
 vocat, id est, indoctos adhuc,
 & bonarum litterarum rudes.

Cepit. Vicit litterarum vo-
 luptate, ac inescavit eos, à qui-
 bus erat victa, & subasta viri-
 bus armorum, & savitiâ: lu-
 xu, & deliciis in Italiam illa-
 tis Romanorum temperantiâ,
 frugalitatem, bonosque mores
 pronigavit.

Sic, &c. Cœpit obsolescere,
 ac vilescere Poësis illa inculta,
 versus, & numeri impoliti, qui
 olim, regnante in Italia Satur-

no, floruerant. Et sermo mun-
 dus, elegansque expulit gravè,
 virulentum, & barbarum, qui
 hæctenus vigerat. Virus idem
 est, ac venenum, ponitur pro
 quolibet odore gravi, qualibet
 asperitate, & pravitare.

Saturnius. Qui Saturno re-
 gnante in Italia vigeat.

Ruris. Rusticæ Poëseos, &
 incultæ.

Acumina. Ingenii aciem, &
 oculorum legendis Græcorum
 scriptis adhibuit Romanus po-
 pulus serò.

Punica bella. Quæ contra
 Pœnos, id est, Carthaginien-
 ses, gesta sunt, tria numeran-
 tur: vide Florum, libro 2.

Quietus. Pace fruens, & otio.
Sophocles. Fuit scriptor tra-
 gœdiarum Græcarum, ut The-
 spis, & Æschylus.

*Tentavit quoque, rem si dignè vertere possent:
Et placuit sibi, natura sublimis, & acer.
Nam spirat tragicum satis, & feliciter audet:
Sed turpem putat in scriptis, metuitque lituram.
Creditor, ex medio quia res arcescit, habere
Sudoris minimum; sed habet comædia tantò
Plus oneris, quanto venia minus: aspice, Plautus
Quo pacto partes turetur amantis ephēbi;
Ut patris attentis, lenonis, ut insidiosis:
Quantus sit Dorſennus edacibus in parasitis:
Quam non adstricto percurrat pulpita socco.*

Rem. Græcos versus in Latinum sermonem.

Spirat, &c. Spiritus tragicos habet, res tragicas commodè cogitat effertque, multa feliciter invenit, ac ingeniosè, sed erubescit scripta sua emendare, inducere, ac delere timet, quæ semel exaravit.

Creditor, &c. Ordo est: ereditur comædia minimum habere difficultatis, ac laboris, quia res, id est, sua argumenta sumit è medio, id est, è communi, & quotidiana vita. Est enim comædia, representatio actionis alicujus ex illis, quæ in plebeja fortuna, & quotidiana vita contingunt: Tragedia verò, illustis actionis, & heroiæ.

Quo pacto. Quam accuratè: alli exponunt, quam negligenter, & putant Plautum hic ab

Horatio vituperari, licèt obſcurius, quia in honore, & pretio apud multos erat, eundem certè vituperat palam in arte Poëtica, & hic jungit cum Dorſenno, quem apertè reprehendit.

Ephēbi. Adolescentis, Partes tutatur, id est, personam exhibet, mores effingit.

Attenti. Avari.

Quantus, &c. Quam tragicè Dorſennus parasitos exhibeat: cum videtur culpæ, qui ampullaretur, ac faveret in parasitis describendis, qui jocoso, & proæci carmine pingi debuerant.

Quam non, &c. Quam laxo, & dissoluto socco theatrum perambulet. Vestis non astricta, disincta, tenerè fluens, indicium est hominis negligētis: soccus erat cruris indumentum,

*Gessit enim nummum in loculos demittere, post hos
Securus, cadat, an recto ser fabula ralo.
Quem tulit ad scenam ventoso gloria curru,
Exanimat lentus spectator, sedulus in flat.
Sic leve, sic parvum est, animum quod laudis avarum
Subruit aut reficit. Valeat res ludrica si me
Palma negata macrum, donata reducit opimum.
Sape etiam audacem fugat hoc, terretque Poëtam;
Quod numero plures, virtute, & honore minere,
Indocti, stolidique, & de pugnare parati,
Si discordet eques, media inter carmina poscunt
Aut usum, aut pugiles: his nam plebecula gaudet.*

tum, sive calceus humilior, quo utebantur actores comædiarum: cothurnus, grandior, & sublimior, quo tragædiarum; pulpita, locus editior in theatro, ubi symphoniaci versabantur: pro toto theatro sumitur.

Gessit, &c. Ille Dorſennus Poëta comicus id unum studet, ut lucrum faciat; (solebant enim hiitrones emere à Poëtis comædias) post hoc est securus, id est, sollicitus non est an cadat, an stet, id est, utrum probetur sua comædia, an explodatur.

Recto. Si enim talis invertatur, hominem subverti, & cadere necesse est.

Quem tulit, &c. Qui scribit fabulas gloriæ captandæ causa, is unum spectatorem

consultit, spectatque; eo laudante, & fastidioso, mœret; ac erecto, triumphat.

Avarum. Cupidum.

Reficit. Erigit, accendit.

Res ludicra. Scenica. Comædiæ perant omnes, &c.

Opimum. Obesum, id est, ovantem, latum.

Audacem. Qui in scribendo felix, & strenuus sit.

Fugat. A scribendo deterret.

Quod numero, &c. Quod ex iis, qui ad spectandum conveniunt, pars multò maxima, dignitate inferior, indoctum vulgus, & stolidum, in media comædia sæpè poscat spectaculum aliquod, & certamen ferarum, aut athletarum, paratum etiam ad arma, & verbera venire, si equites, & nobiliores

Verum equitis quoque jam migravit ab aure voluptas
Omnis, ad incertos oculos, & gaudia vana.

Quattuor, aut plures aulae premuntur in horas:
Dum fugiunt equitum turma, peditumque caterua
Mox trahitur manibus Regum fortuna retortis;
Esseda festinant, pilenta, petorrita, naues;
Captivum portatur ebur, captiva Corinthus;
Si foret in terris, rideret Democritus, seu
Diversum confusa genus panthera camelo,
Sive elephas albus vulgi converteret ora;

liores spectatores, qui sunt pauciores, discordent, id est, respiciant id quod vulgus petit, malint spectare comœdiam, quam urfos aut pugiles.

Verum, &c. Verum, & ipsi quoque equites jam delectantur magis videadis spectaculis, quam audiendis comœdiis, & tragediis, quod ex eo probat, quia ornamenta actorum, vestes, & omnis ejusmodi apparatus magis placebant, quam ipsi verus.

Incertos. Qui huc illuc curiose circumferuntur.

Quattuor, &c. Id est, comœdia per horas quattuor, aut plures durat: quam diu scilicet aulae stratae jacent.

Premuntur. Complicantur. Scena, sive theatrum obtegebatur aliquo velo, quod demittebatur, & stratum, complicatumque humi jacebat, cum a-

ctores prodibant, attollebatur, & explicabatur finitâ fabulâ. Porro in ipsis tragœdiis, & comœdiis interdum multa eduntur spectacula, v.g. exercitus inter se certantes in ipso theatro; triumphus, in quo reges olim fortunati, trahuntur vincis post tergum manibus, &c.

Fugiant. Dum hostes fugientes in theatro exhibentur.

Esseda. Curru quidam erant, quibus Galli maximè utebantur; petorrita, matronarum vehicula; apud Belgas erant usitata.

Portatur. Simulachra regum captorum, portantur, nempe in theatro ad pompam, & spectaculum.

Corinthus. Od. 6. lib. 1.

Democritus. Fuit Philosophus insignis qui ex omnibus ridendi ansam captabat, ut Heraclius

Spectaret populum ludis attentius ipsis,
Ut sibi praeberent mimo spectacula plura:
Scriptores autem narrare putaret a se
Fabellam surdo: nam quae pervincere voces
Evaluere sonum, referunt quem nostrae theatra?
Garganum mugire putei nemus, aut mare Thyseum
Tanto cum strepitu ludi spectantur, & artes,
Divitiaeque peregrinae, quibus oblitus actor
Cum stetit in scena, concurrat dextera laeva.
Dixit adhuc aliquid? nil sanè quid placet ergo?
Lana Tarentino violas imitata veneno.

raclius stendi. Ordo est: risum non teneret Democritus, cum videret populum ore converso, & hiantem spectantem, seu camelopardalim, quae est genus quoddam belluae diversum à panthera, camelo ex utroque tamen confusum, & mixtum, seu elephantem album: certè Democritus plus voluptatis caperet ex populi admiratione, & stulta curiositate, quam ex istis ludicris spectaculis, utpotè qui populus sibi Democritio praeberet jucundiora spectacula, quam mimus quilibet; est autem mimus, histrio, qui ridiculos gestus edit; vel fabula scurrilis, & jocularia, oblectandis spectatoribus inseri solita inter actus singulos tragœdiae, & comœdiae.

Scriptores. Poetas qui tragœdias scribunt: surdo canere,

est ei dicere qui non audiat; qui aliud agat: populus praecleara carmina non audit intentus spectaculis tragœdiae, potius quam versibus, & inconditos clamores edens.

Garganum. Est mons Garganus in Apulia.

Thyseum. Od. 10. Lib. 1. 18. & 23. lib. 3.

Artes. Opera veterum artificum, v.g. picturae, aera.

Oblitus. Indutus, inquinatus potius quam ornatus: oblitus quippe est luto, vel faecibus commaculare.

Scena. Satyr. 1. lib. 2.

Concurrat, &c. Plauditur.

Quid placet. Cur spectatores plaudunt?

Lana, &c. Vestis purpurea, violacei coloris tincta in urbe Italiae Tarento. Od. 23. lib. 1.

Veneno. Colore, succo.

Ac ne forte putes, me, quæ facere ipse recusæm,
 Cum rectè tractent alii, laudare maligne:
 Ille per extentum funem mihi posse videtur
 Ire Poëta, meum qui pectus inaniter angit,
 Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,
 Ut magus; & modo me Thebis, modo ponit Athenis;
 Verum age, & his qui se lectori credere malunt,
 Quam spectatoris fastidia ferre superbi.
 Curam redde brevem, si munus Apolline dignum
 Vis complere libris, & vaticibus addere calcar,
 Ut studio majore perant Heliconæ virentem.
 Multa quidem nobis facimus mala sæpè Poëta:
 (Ut vinea egomet cadam mea) cum tibi librum

Ac ne, &c. Noli arbitrari, me tragicos Poëtas parè laudare, quia tragædias non scribo, quas illi rectè tractant. Nò modo illos non vituperò, ut fatear ultro, eos rem facere difficillimam, &c.

Ille, &c. Poëta tragicus rem mihi videtur facere tam difficilem, quàm difficile est ire per funem in aëre suspensum, quòd funambuli faciunt.

Inaniter. In argumentis fictis, & nihil ad me spectantibus.

Angit. Movet, perturbat.

Magus. Præligiator, qui arte magica homines ex uno loco in alium transfert.

Thebis Athenis. Od. lib. 1. 6.

Verum age, &c. Quamvis tragici Poëtae artem magnam,

& arduam profiteantur, noli, ò Cæsar, illos non dignari tuâ curâ, qui malunt odas, & alia id genus carmina scribere legenda, & placitura lectori placido, quàm tragædias spectandas à fastidioso spectatore.

Redde. Impende: debitam illis curam tribue, brevem, ob tuas graviores occupationes. Alii sic explicant: minue illis curam scribendi, & laborem tuæ scilicet liberalitate: brevè illis, & exiguam curam effice. Munus, &c. Bibliothecam à te ædificatam, & consecratam Apollini.

Calcar. Stimulos, animos.

Ut vinea, &c. Ut ipsos quoque Poëtas qui lectoribus magis, quàm spectatoribus placeat amant, vituperem: vel, ut

ms

Sollicito damus, aut fesso; cum iadimur, innum
 Si quis amicorum est ausus reprehendere versum:
 Cum loca jam recitata revolvimus irrevocatis
 Cum lamentamur, non apparere labores
 Nostros, & tenui deducta poemata filo:
 Cum speramus eò rem venturam, ut simul atque
 Carmina rescieris nos fingere, commodus ultro
 Arcessas, & egere vetes, & scribere cogas:
 Sed tamen est opera pratium cognoscere, quales
 Edituos habeat, belli spectata, domique
 Virtus; indigno non committenda Poëta.
 Gratus Alexandro regi Magno fuit ille
 Charilus, incultis qui versibus, & malè natis

me quoque accusem, qui agam id quod in aliis reprehendo: alienas vites cadere, hostile facinus est: unde Virg. Eclogà 3. Atque mala vites incidere falce novellas: suas verò, est hominis, qui se ipse oderit: unde metaphorice usurpatur de illo, qui accuset ultro, & reprehendat.

Sollicito. Occupato.

Revolvimus. Reperimus.

Irrevocati. Non rogati ea iterum recitare.

Non apparere, &c. Non intelligi quantum laboraverimus, quàm sint delicata, & subtilia, quæ scripsimus, poemata; ductum à tela subtiliter texta.

Commodus. Benignus, liberalis,

Egere vetes. Opibus augeas, des nummos.

Sed tamen, &c. Quamvis importuni tibi simus nos Poëtae; ò Cæsar, neque si quid scribimus, continuo putare debeamus fore, ut nos accerfas, & jubeas versus facere; tamen eos non debes negligere, & repudiare, imò facies operæ pretium, id est, rem tibi utilissimam facies, si eos cures cognoscere, & fovere, qui tuæ virtutis possint esse editui, id est, qui tuas res præclare domi, & militiæ gestas possint conservare scribendo, ut editui templa servant: vel aliis explicare, & enarrare, ut editui enarrant hospitibus, & peregrinis res in sacratio abditas: neque imitandus tibi Ale-

Oe

XAB